

24.22x27.64	1	46	עמוד	הארץ - גלריה	18/10/2024	91898211-9
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790						

הרצל לא אמר

דימיטרי שומסקי מוכיח שאבות הציונות לא חלמו בראשית דרכם על מדינה יהודית, אלא על השתלבות באימפריות רב-לאומיות

עיון

עפרי אילני

בחילת הקיץ הופצה ברשתות החברתיות בעולם דובר האנגלית רשימה שכותרתה "האם הסופרת החביבים.ות עליך הם ציונים?". הקובץ המתעדכן כלל רשימה של מאות סופרים, המדורגים לפי רמת התמיכה שלהם בציונות ובמדינת ישראל. הרשימה הזאת היא ביטוי קיצוני, שגם זכה לתהודה רחבה, לתופעה כללית יותר: בחוגים אקדמיים, אמנותיים וספרותיים בעור לם העכשווי, המילה "ציונות" הפכה למילת גנאי, השקולה לפשיזם, קולוניאליזם וטוטליטריות. הציונות מוזהה כיום כאחת האידאולוגיות ההרסניות של העידן המודרני. את התווית הזאת יהיה כנראה קשה להסיר – במיוחד כאשר הפרויקט הציוני מתחפר במידה הולכת וגדלה במלחמה, החרבה, התנחלות ונישול. בד בבד, האובססיה למושג "ציונות" היא לפעמים מוורח. באופן פרדוקסלי, נראה שאקדמאים וועמים במערב עסוקים במהות הציונות יותר מהישראלים עצמם. שהרי בישראל רק מעטים עוסקים ביומיום ביסודות הרעיוניים של הציונות.

לנוכח המצב העגום הזה, יש מי שמנסים להוכיח שקיימת ציונות אחרת, כלומר מר שהציונות היא מרחב אידיאולוגי מגוון שכולל גם זרמים ליברליים, סוציאליסטיים והומניסטיים. ועם זאת, גם מגיניה הנחרשים ביותר של הציונות יתקשו בדרך כלל להכחיש שמדובר ביסודו של דבר בתנועה לאומית, ובהתאם לכך – תנועה שביקשה להקים מדינת לאום. כיוון שהמוסד של מדינת הלאום אחראי לרבים מהפשעים הגדולים ביותר בהיסטוריה, זה מספיק כדי להפוך את האידאולוגיה הזאת לחשודה. יש היגיון בטענה שהפשעים הנוכחיים שמתבצעים בשם הציונות טמונים כבר בשרשרת של התנועה הלאומית הזאת, ובעצם הניסיון לפתור את "הבעיה היהודית" באמצעות הקמת מדינת לאום.

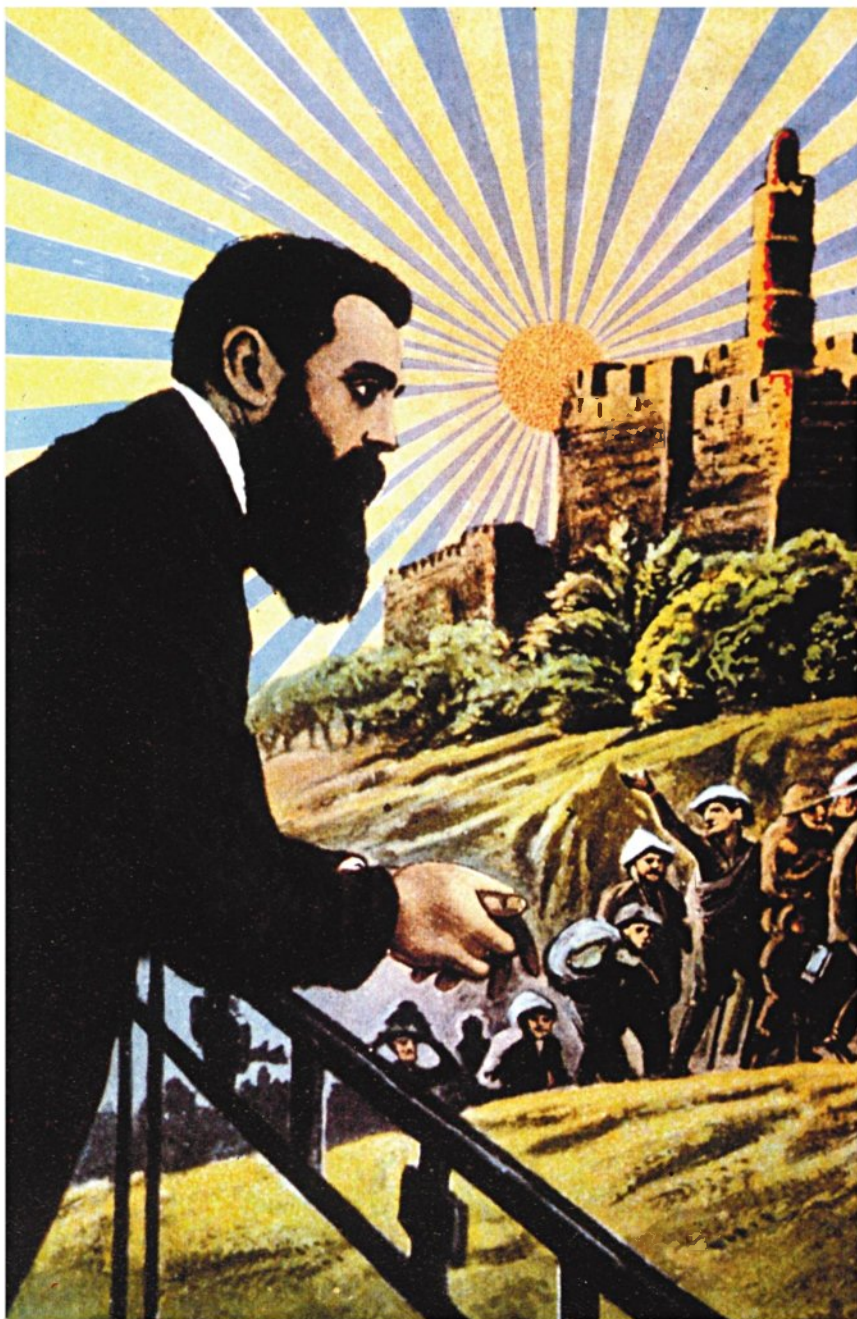
ההיסטוריון דימיטרי שומסקי מנסה בספרו "האם הציונות בקשה להקים מדינת לאום?" (תרגום עברי לספרו שיצא באנגלית ב-2018) לערער על הנחת היסוד, הערר מדת לכאורה בבסיס כלל הדיון על הציונות. לשיטתו, לא רק שאבות הציונות לא דמינו את בן גביר וסמורטיץ' – הם בכלל לא התכוונו למדינת לאום יהודית.

בעשורים האחרונים, חיבורים אקדמיים ניסו להציג דרכים חלופיות לזרם המרכזי של הציונות, שצמחו לאורך ההיסטוריה ובין רובן נדרסו על ידי האגף המרכזי, הלאומי-מיליטריסטי, של תנועה זו. במיוחד זכו לעדנה האינטלקטואלים היוניים של קבר צת "ברית שלום", למשל מרטין בובר וגרשם שלום, וכן אינטלקטואלים מזרחיים שנדחקו על ידי ההגמוניה הציונית. אבל שומסקי

אינו עוסק בדמויות שוליות או עלומות, אלא מתמקד בדמויות המרכזיות ביותר של התנועה הציונית: החל מאחד מראשי "חייבת ציון", יהודה לייב פינסקר, דרך האבות המייסדים בנימין זאב הרצל ואחד העם, ועד זאב ז'בוטינסקי ודוד בן-גוריון – המנהיגים של שני הזרמים העיקריים בציונות בתקופת המדינה שבדרך ואחריה. לטענת שומסקי, אף אחד מהאישים האלה לא ראה בעיני רוחו את מדינת הלאום היהודית שאנו מכירים. שומסקי עוסק בהיסטוריה אינטלקטואלית, ובהתאם לכך הוא מתעמק בכלל הכתבים של ההוגים שאותם הוא חוקר, כולל אלה המוקדמים והנשכחים. זאת בעצם המטודולוגיה הבסיסית שלו: הוא אמנם עוסק בדמויות מרכזיות ומוכרות, אך מתמקד בדרך כלל בפרקים הידועים פחות בכתיבתו. כך, למשל, הפרק הראשון עוסק בכתיבתו הבלתי מוכרים של פינסקר, לפני החיבור המפורסם "אוטואמנציפציה!" מ-1882. באמצעות הטקסטים האלה מראה הפרק שפינסקר דווקא הטיף להשתלבות של היהודים באימפריה הרוסית, מבלי לוותר על זיקתם הלאומית לבני "השבט היהודי".

האם הציונות ביקשה להקים מדינת לאום?
דימיטרי שומסקי
הוצאת מאגנס, 279 עמודים

צילום: Costa / Leemage via AFP

העותמאנית, אם זו תעבור רפורמה ותהפוך לאימפריה רב-לאומית. המדינה היהודית נרעדה להשתלב במסגרת הרחבה הזאת. לפי החזון הבן-גוריוני, היא נועדה להיות פדרציה רב-לאומית המורכבת מקנטונים, שבה יזכה המיעוט הערבי לזכויות לאומיות קולקטיביות. הפלסטינים אזרחי ישראל בני זמננו יכולים רק לחלום על הסדר פוליטי כזה. לפי שומסקי, השינוי בעמדתו של בן-גוריון איירע רק בזמן מלחמת העולם השנייה, בתחילת שנות ה-40. כעת החל בן-גוריון לתבוע מדינה יהודית על כל שטחי ארץ ישראל. מה שגרם כנראה לשינוי היה השמדת יהודי אירופה. מבחינתו של המנהיג, לאחר השמדת מיליוני יהודים לא היה מקום לדבר עוד על אוטונומיה של היהודים באירופה. היהודים צריכים לקבל מדינת לאום משלהם, ובה לא יהיה מקום לזכויות קולקטיביות של הלאום הפלסטיני.

מסוימת אפילו בתקופה שבין שתי המלחמות, מנהיגי הציונות דמינו את הגשמת הלאומיות היהודית במסגרת המבנה של האימפריות הרב-לאומיות. אבל התפישה הזאת לא היתה רלוונטית במיוחד במערך הפוליטי העולמי שהתהווה אחרי מלחמת העולם השנייה, שהתבסס על מדינות לאום חזקות והומוגניות פחות או יותר. כוכור, באירופה ובחלקים אחרים של העולם בוצעו באותו זמן פעולות טרנספר של קבוצות מיעוט לאומיות, ואלה כמעט נעלמו מהמפה – למשל, בפולין ובצ'כוסלובקיה. בעידן שקדם לאידאולוגיה של מדינת הלאום האקסקלוסיבית, גם הציונות החזיקה בעמדה שונה. אבל ממילא, העמדה השונה הזאת התאימה לעולם של אימפריות. לכן לא ברור אם לגילוי הזה יש משמעות פוליטית של ממש בימינו. לנוכח האלימות של מדינות הלאום, אנו נוכחים שוב לדעת שלאימפריות הישנות היו כמה יתרונות – גם אם הן היו רחוקות מלהיות אידיליה פוליטית. תחזור האימפריה האוסטררו-הונגרית! ■

האימפריה האוסטררו-הונגרית! ■